

فلسفه و روش‌شناسی مدیریت

دست‌یابی به حقیقت که هدف علم در دیدگاه فلاسفه کلاسیک است، تحقق نمی‌یابد، مگر اینکه تئوری ساخته شود. هر تئوری بر اساس مفروضات بنیادینی شکل می‌گیرد که زیرساخت اصلی آن را شکل می‌دهند. مفروضات بنیادین، شامل معرفت‌شناسی، هستی‌شناسی، انسان‌شناسی و روش‌شناسی، هم در نظریه‌پردازی و ساخت تئوری و هم در تحلیل، نقد و داوری آن، نقش اصلی و تعیین‌کننده‌ای ایفا می‌نمایند. در این بین، تئوری و روش، رابطه‌ی تنگاتنگی با هم دارند؛ چرا که تئوری، چارچوب فکری روشمند است و روش‌شناسی، روش‌های معنی‌دار و با ارزشی است که در قالب تئوری، معنا می‌یابد.

علوم انسانی و اجتماعی از بین همه‌ی علوم در تحقق نظام فکری منسجم و تمدن‌ساز بشری، نقش اساسی و متمایزی دارد که تحقیق در مبانی این دسته از علوم برای بهینه‌سازی آنها نیازی حیاتی و ضروری است. این امر شامل استخراج مبانی، توصیف، تحلیل و نقد و ارزشیابی آنها به ویژه در قلمرو مبانی روش‌شناختی است.

از سویی، مطالعات سازمانی و رشته‌ی مدیریت به عنوان یکی از کاربردی‌ترین و فراگیرترین علوم انسانی و اجتماعی در تئوری و عمل، میان‌رشته‌ایی بوده و از اهمیت جایگاه والایی برخوردار است و روش‌شناسی آن از قاعده‌ی علوم اجتماعی مستثنی نمی‌باشد. بررسی و نقد مبانی فلسفی مکاتب و پارادایم‌های موجود در این حوزه‌ی علمی به عهده‌ی صاحب‌نظران مختلف حوزوی و دانشگاهی فعال در این رشته‌ی مهم است.

از سوی دیگر، تولید علم دینی و طبعاً مدیریت اسلامی و استخراج مبانی و دیدگاه‌های اسلامی در آن، نیازمند بررسی عمیق مبانی فلسفی و نقد روش‌شناختی مطالعات سازمانی و تئوری‌های مدیریتی موجود است که دستاورد آن می‌تواند زمینه‌ساز ارایه‌ی روش‌شناسی جدیدی باشد که محصول آن نظریه‌های علمی است که تناسب و هماهنگی بیشتری با مبانی فرهنگی و دینی ما داشته باشند. از این‌روی، انجام تحقیقات

بنیادین در زمینه‌ی «فلسفه و روش‌شناسی علوم انسانی و اجتماعی»، «مناسبات دین و علوم انسانی و اجتماعی» و «سنجش الزامات فلسفی و روشی تولید علم دینی و بومی»، «بررسی و نقد مکاتب و پارادایم‌های موجود در این زمینه» از جمله اهداف و رسالت‌های پژوهشگاه حوزه و دانشگاه می‌باشد.

فصلنامه حوزه و دانشگاه نیز در راستای تحقق این هدف و گسترش و تعمیق منابع علمی این موضوع در جامعه علمی کشور، با همکاری برخی از استادان رشته‌ی مدیریت در قالب ویژه‌نامه‌ای، گام اول را برداشته است. هفت مقاله‌ی این ویژه‌نامه هر یک بخشی از مباحث مذکور را مورد بررسی قرار داده‌اند:

مقاله اول به مبانی فلسفی علوم اجتماعی به طور اعم و مطالعات سازمانی به طور اخص می‌پردازد. بدین منظور، مبانی فلسفی را در چهار پارادایم اثبات‌گرایی، واقع‌گرایی انتقادی، تفسیرگرایی، و انتقادی تشریح و مقایسه می‌نماید و جهت شناخت بیشتر و عمیق‌تر پدیده‌های اجتماعی و سازمانی، تکثرگرایی روشی را پیشنهاد می‌کند.

مقاله دوم به بحث کثرت‌گرایی در روش و استراتژی پژوهش ترکیبی می‌پردازد. بدین لحاظ، مبانی فلسفی پژوهش ترکیبی را بررسی می‌کند، سپس سه طرح پژوهش ترکیبی، تبیینی و اکتشافی را مطرح کرده و گام‌های اساسی در انجام پژوهش ترکیبی را ارائه می‌نماید.

مقاله سوم به تبیین فلسفی دو رویکرد مکانیکی و آشوب در تئوری‌های سازمان می‌پردازد. رویکرد مکانیکی در علم مدیریت، رویکرد شناخته‌شده‌ای است که بارها مورد نقد قرار گرفته است. رویکرد آشوب یا به تعبیر دیگر، نظم در بی‌نظمی یا نظم ناشناخته از رویکردهای جدید به سازمان است. در پایان، سازمان از منظر فلاسفه اسلامی بررسی می‌شود.

مقاله چهارم درباره‌ی هرمنوتیک در قلمرو شناخت سازمان و مدیریت بحث می‌کند و می‌کوشد از طریق تفکیک میان دو جهان نظری و هرمنوتیکی، پارادایم‌های متفاوت روش‌شناسی در این دو ساحت را بررسی کند و ساحت سومی را با تکیه بر مبادی فلسفی ملاصدرا معرفی نماید.

مقاله پنجم به شناخت سازمان با استفاده از رویکرد استعاره‌ای مورگان می‌پردازد و با مرور استعاره‌های مختلف، سازمان را به مثابه کانون طیف‌های متقاطع معرفی می‌کند.

مقاله ششم در مورد رویکرد اخلاقی در سازمان و مدیریت بحث می‌کند و مطالعات اخلاق در حوزه مدیریت و سازمان، تحت عناوین مختلف نظیر اخلاق کار، اخلاق حرفه‌ای، اخلاق سازمانی، اخلاق کسب و کار و اخلاق مدیریت را بررسی می‌کند. مقاله هفتم به مبحث رویکردهای مدیریت اسلامی می‌پردازد و با توجه به وجود رویکردهای مختلف ضمن ارایه مدلی برای رویکردها، رویکرد تجربی را مطالعه و بررسی می‌کند.

بی‌گمان این ویژه‌نامه گام‌های نخست را در این راستا برداشته و هنوز مسیر دراز و ناپیموده‌ای پیش‌رو است که تلاش فراوانی را می‌طلبد. بدین لحاظ از تمامی استادان، پژوهشگران و علاقه‌مندان به این موضوعات درخواست می‌گردد، با ارسال نظرات و مقالات خود در هر چه پربارتر شدن این فصلنامه سهیم شوند. امید است این ویژه‌نامه مقبول مخاطبان قرار گیرد.

دبیر ویژه





پڙهه ڪاهه علوم انساني و مطالعات فرينجني

پرتال جامع علوم انساني